एकाइ ३ · नागरिक चेतना, कर्तव्य र अधिकार: संविधान, संसद्, सरकार र न्यायपालिका

उत्तरकुञ्जिका · शिक्षकका लागि

पूर्णाङ्क ३०

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ मुख्य शब्द

ज्ञान · ३

१. मूल कानुन
२. संविधान संशोधन
३. विधेयक
४. स्थायी सदन
५. विश्वासको मत
६. अभिलेख अदालत

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

२ चित्रको नामाङ्कन

ज्ञान · ३

१. पहिलो सदनमा छलफल र पारित
२. अर्को सदनमा छलफल र पारित
३. पुनर्विचारका लागि एक पटक फिर्ता (अर्थ विधेयक फिर्ता गर्न मिल्दैन)
४. १५ दिनभित्र प्रमाणीकरण
५. राष्ट्रपतिसमक्ष प्रमाणीकरणका लागि
६. ऐन (कानुन) बन्छ

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

३ ठिक कि बेठिक?

ज्ञान · २

i. ✓ **ठिक**
ii. ✗ **बेठिक:** प्रतिनिधि सभाको कार्यकाल पाँच वर्षको हुन्छ; छ वर्ष राष्ट्रिय सभाका सदस्यको पदावधि हो।
iii. ✗ **बेठिक:** अर्थ विधेयक प्रतिनिधि सभामा मात्र पेस हुन्छ।
iv. ✓ **ठिक**

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

४ अति छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ प्रधानमन्त्रीको नेतृत्वमा भनी लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ मन्त्रीपरिषद्मा (संविधानको धारा ७५ अनुसार) भनी लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ वि.सं. २०७२ असोज ३ लेखेमा।

घ. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ ५९ जना लेखेमा।

ङ. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ २० जना लेखेमा।

च. **अङ्क विभाजन** — प्रयोग · १

✓ पुग्छ, किनभने ९० + ५० = १४० सिट बहुमतका लागि चाहिने १३८ भन्दा बढी हो भनी लेखेमा।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

छ. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · १**

✓ बन्दी प्रत्यक्षीकरण लेखेमा।

ज. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · १**

✓ उच्च अदालत लेखेमा।

५ छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** **बोध · २**

✓ देशका अरू सबै कानुन संविधानका आधारमा बन्छन् र संविधानसँग बाझिएको कानुन बाझिएको हदसम्म अमान्य हुन्छ भनी लेखेमा।

✓ राज्यको संरचना, सरकारको गठन र नागरिकका मौलिक हक संविधानले तोक्छ, वा संसद्, सरकार र अदालत सबै संविधानको अधीनमा रहन्छन् भन्ने जस्तो अर्को आधार लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** **बोध · २**

✓ प्रतिनिधि सभामा २७५ र राष्ट्रिय सभामा ५९ सदस्य हुन्छन्, वा प्रतिनिधि सभाका सदस्य जनताले सिधै चुन्छन् भने राष्ट्रिय सभाका ५६ जना निर्वाचक मण्डलले चुन्छ भन्ने जस्तो एउटा फरक लेखेमा।

✓ प्रतिनिधि सभाको कार्यकाल पाँच वर्ष हुन्छ भने राष्ट्रिय सभा स्थायी सदन हो, वा प्रतिनिधि सभाले मात्र प्रधानमन्त्री चुन्छ र अर्थ विधेयक पारित गर्छ भन्ने जस्तो अर्को फरक लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** **बोध · २**

✓ योग्य, अनुभवी र इमानदार व्यक्तिलाई मात्र न्यायाधीश नियुक्त गर्ने, वा सरकार र दलले अदालतको काममा हस्तक्षेप नगर्ने भन्ने जस्तो एउटा काम लेखेमा।

✓ न्यायाधीशको सेवा, सुविधा र सुरक्षा राम्रो बनाउने, घुस लिनेलाई कारबाही गर्ने, सुनुवाइ पारदर्शी बनाउने वा फैसलाको पालना गर्ने जस्तो अर्को काम लेखेमा।

घ. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · २**

✓ राष्ट्रपतिले विधेयक एक पटक सन्देशसहित पुनर्विचारका लागि फिर्ता पठाउन सक्नुहुन्छ (यो अर्थ विधेयक होइन) भनी लेखेमा।

✓ दुवै सदनले फेरि छलफल गरी पारित गरेर पठाए राष्ट्रपतिले १५ दिनभित्र प्रमाणीकरण गर्नैपर्छ र विधेयक ऐन बन्छ भनी लेखेमा।

६ लामो उत्तर

अङ्क विभाजन **बोध · ४**

✓ सङ्घीय संसद् प्रतिनिधि सभा र राष्ट्रिय सभा गरी दुई सदनको हुन्छ भनी लेखेमा।

✓ प्रतिनिधि सभामा पहिलो हुने निर्वाचित हुने प्रणालीबाट १६५ र समानुपातिक प्रणालीबाट ११० गरी २७५ सदस्य हुन्छन् र कार्यकाल पाँच वर्षको हुन्छ भनी लेखेमा।

✓ राष्ट्रिय सभामा प्रत्येक प्रदेशबाट आठ जनाका दरले निर्वाचक मण्डलले चुनेका ५६ र राष्ट्रपतिले मनोनीत गरेका ३ गरी ५९ सदस्य हुन्छन् भनी लेखेमा।

✓ राष्ट्रिय सभाका सदस्यको पदावधि छ वर्ष हुन्छ र प्रत्येक दुई वर्षमा एक तिहाइ फेरिन्छन्, वा दुवै सदनका प्रमुख र उपप्रमुखमध्ये एक जना महिला हुनुपर्छ भनी लेखेमा।

७ सोच्नुहोस्

उत्तर

नेपालमा लामो समयसम्म ठुला पदमा पुरुष मात्र पुग्ने गरेका थिए। दुईमध्ये एक जना महिला अनिवार्य गर्दा महिलाले पनि संसद्को नेतृत्व गर्ने अवसर पाउँछन् र निर्णयमा महिला र पुरुष दुवैको दृष्टिकोण समेटिन्छ। यसले महिला पनि नेतृत्व गर्न सक्छन् भन्ने सन्देश दिन्छ र अरू महिलालाई राजनीतिमा आउन प्रेरणा दिन्छ। त्यसैले यो लैङ्गिक समानता र समावेशी लोकतन्त्रका लागि राम्रो व्यवस्था हो।

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

- ✓ ठुला पदमा पहिले पुरुष मात्र पुग्ने भएकाले महिलालाई पनि नेतृत्वको अवसर दिन यो व्यवस्था गरिएको हो भनी लेखेमा।
- ✓ यसले निर्णयमा दुवैको दृष्टिकोण समेट्छ, अरू महिलालाई प्रेरणा दिन्छ वा लैङ्गिक समानता र समावेशी लोकतन्त्र बलियो बनाउँछ भन्ने जस्तो तर्क लेखेमा।

८ क्रियाकलाप: नेपालका सात संविधान

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

२००४: राणा प्रधानमन्त्री पद्मशमशेरले जारी गरे (पूर्ण रूपमा लागु हुन सकेन)। २००७: राजा त्रिभुवनले जारी गरे। २०१५: राजा महेन्द्रले जारी गरे। २०१९: राजा महेन्द्रले जारी गरे (पञ्चायती व्यवस्था)। २०४७: संविधान सुधार सुझाव आयोगको मस्यौदाका आधारमा राजा वीरेन्द्रले जारी गरे। २०६३: पुनःस्थापित प्रतिनिधि सभाले पारित गऱ्यो। २०७२ असोज ३: जनताले चुनेको संविधान सभाले बनायो।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	**जम्मा**
अङ्क	१३	१०	५	२	**३०**

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

एकाइ ३ · नागरिक चेतना, कर्तव्य र अधिकार: समावेशीकरण, गणतन्त्र र सुशासन

उत्तरकुञ्जिका · शिक्षकका लागि

पूर्णाङ्क ३०

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ मुख्य शब्द

ज्ञान · ३

१. समावेशीकरण
२. सकारात्मक विभेद
३. गणतन्त्र
४. सेवा प्रवाह
५. नागरिक बडापत्र
६. सूचनाको हक

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

२ जोडा मिलाउनुहोस्

ज्ञान · ३

१. जवाफदेहिता → **ङ.** आफूले गरेको कामको हिसाब जनता र माथिल्लो निकायलाई दिनु
२. विधिको शासन → **ग.** ठुला पदका व्यक्तिसहित सबैले कानुन मान्नु
३. समावेशिता र समन्यायिकता → **छ.** सबैलाई समेट्नु र पछि परेकालाई न्यायोचित अवसर दिनु
४. प्रभावकारिता र दक्षता → **क.** कम खर्च र कम समयमा राम्रो काम गर्नु
५. जनसहभागिता → **च.** योजना र निर्णयमा जनतालाई सहभागी गराउनु
६. पारदर्शिता → **ख.** निर्णय, खर्च र प्रक्रिया सबैले देख्ने गरी खुला राख्नु

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

३ ठिक कि बेठिक?

ज्ञान · २

i. ✓ **ठिक**
ii. ✗ **बेठिक:** धारा ६२ अनुसार सङ्घीय संसद् र प्रदेश सभाका सदस्यहरू मिलेर बनेको निर्वाचक मण्डलले राष्ट्रपतिलाई पाँच वर्षका लागि चुन्छ।
iii. ✗ **बेठिक:** सूचनाको हक धारा २७ मा छ; धारा ३८ महिलाको हक हो।
iv. ✓ **ठिक**

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

४ अति छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ अमेरिकी राष्ट्रपति अब्राहम लिङ्कन लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ धारा ६ लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ ३३ प्रतिशत लेखेमा।

घ. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ पन्ध्र दिन लेखेमा।

ङ. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ राष्ट्रिय सूचना आयोग लेखेमा।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

च. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · १**

✓ पारदर्शिता लेखेमा।

छ. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · १**

✓ जनसहभागिता लेखेमा।

ज. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · १**

✓ हेलो सरकार (फोन नम्बर १११११) लेखेमा।

५ छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** **बोध · २**

✓ शासन व्यवस्थामा सबैको सम्मानजनक प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्न, वा सबै क्षेत्र र समुदायको सन्तुलित विकास गर्न भन्ने जस्तो एउटा कारण लेखेमा।

✓ सामाजिक न्याय कायम गर्न, स्रोत साधनको न्यायोचित वितरण गर्न, राष्ट्रिय एकता बलियो बनाउन वा सबैलाई शासनमा अपनत्वको अनुभूति दिलाउन भन्ने जस्तो अर्को कारण लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** **बोध · २**

✓ कानुनी राज्य र विधिको शासन स्थापना गर्न, वा भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न भन्ने जस्तो एउटा कारण लेखेमा।

✓ सार्वजनिक सेवामा नागरिकको अधिकार सुनिश्चित गर्न, स्रोतको न्यायोचित वितरण गर्न, जनसहभागिता बढाउन वा सरकारप्रति जनताको विश्वास बढाउन भन्ने जस्तो अर्को कारण लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** **बोध · २**

✓ निर्वाचनलाई स्वतन्त्र र निष्पक्ष बनाउन सहयोग गर्ने र योग्य व्यक्तिलाई मत दिने, वा संविधान र कानुनको पालना गर्ने भन्ने जस्तो एउटा भूमिका लेखेमा।

✓ अधिकार र कर्तव्यप्रति सचेत रहने, मानव अधिकारको सम्मान गर्ने, फरक विचारको सम्मान गरी स्वस्थ आलोचना गर्ने वा सुशासनका लागि सचेतना फैलाउने जस्तो अर्को भूमिका लेखेमा।

घ. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · २**

✓ सूचनाको हकअनुसार वडा कार्यालयको सूचना अधिकारीसमक्ष सूचना किन चाहिएको हो भन्ने कारण खुलाई निवेदन दिने भनी लेखेमा।

✓ पन्ध्र दिनभित्र सूचना नपाए वा कार्यालयले आनाकानी गरे राष्ट्रिय सूचना आयोगमा उजुरी गर्ने भनी लेखेमा।

६ लामो उत्तर

अङ्क विभाजन **बोध · ४**

✓ जनताको शासन: सार्वभौमसत्ता र राजकीय सत्ता जनतामा निहित हुन्छ, देशका मालिक जनता हुन् भनी लेखेमा।

✓ जनताद्वारा शासन: जनताले आफ्ना प्रतिनिधि आफैँ चुन्छन् र मन नपरे अर्को निर्वाचनमा फेर्न सक्छन् भनी लेखेमा।

✓ जनताका लागि शासन: सरकारका सबै काम जनताको हित, सुरक्षा र विकासका लागि हुन्छन् भनी लेखेमा।

✓ शासनको स्रोत, शासन गर्ने र शासनको उद्देश्य तीनै जनता भएकाले लोकतन्त्रलाई यसरी भनिएको हो भनी निष्कर्ष लेखेमा।

७ सोच्नुहोस्

उत्तर

आउँदैन। बडापत्र टाँस्नु पारदर्शिताको सुरुआत मात्र हो। त्यसमा लेखिएअनुसार काम नभए जिम्मेवारी र जवाफदेहिता पूरा हुँदैन र सुशासन आउँदैन। सेवाग्राहीले बडापत्र देखाएर लेखिएकै दस्तुर र समयमा सेवा माग्न, कार्यालय प्रमुख वा माथिल्लो निकायमा गुनासो गर्न र हेलो सरकार (१११११) मा उजुरी गर्न सक्छन्।

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

- ✓ बडापत्र राख्नु मात्र पर्याप्त हुँदैन, त्यसको पालना नभए जिम्मेवारी र जवाफदेहिता पूरा नहुने हुँदा सुशासन आउँदैन भनी लेखेमा।
- ✓ बडापत्र देखाएर सेवा माग्ने, कार्यालय प्रमुख वा माथिल्लो निकायमा गुनासो गर्ने वा हेलो सरकारमा उजुरी गर्ने जस्तो उपयुक्त कदम लेखेमा।

८ क्रियाकलाप: मेरो समुदायमा समावेशिता

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

तालिकाबाट कुन समूहको प्रतिनिधित्व कम छ भन्ने देखिनुपर्छ। जस्तै: आमा समूहमा सबै महिला हुन्छन्, तर टोल सुधार वा उपभोक्ता समितिमा महिला, दलित वा अपाङ्गता भएका व्यक्ति थोरै हुन सक्छन्। कम प्रतिनिधित्व भएका समूहलाई समेट्न समितिमा तिनका लागि स्थान सुरक्षित गर्ने, बैठकमा बोलाउने र निर्णयमा सहभागी गराउने जस्ता सुझाव दिन सकिन्छ।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	जम्मा
अङ्क	१३	१०	५	२	३०

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking